

2 (15). 2007

Ծ 82.09

Գրականություն

ՈԱԶՄԻԿ ԴԱԿԱՐՅԱԿԱՆ ՍՏԱԴԻՄՈՒՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԹԱՐԱՎԱԿԱՆ
ԱՌԱՋՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Մ. Ա. Սահակյան, Բ. Վ. Թոշարյան

Յուրաքանչյուր մերուն պարտավոր է իր որոնած ու նախասիրած կենսական վաղացական կամուրջը հառնել յուրովի, իր տպավորություններն ըսթերոդին մատուցնելով և նարբներով ու թարմ պատկերներով: Այդ ուղիղով մերը համաշափ, մերք վայրիվ ներումներով ծզմբ հագմիկ հավոյանի բանաստեղծական որոնումների աշխարհը: Գույնների ինքնատիպ բնաստեղծը /19-րդ դարում Արքունի Ռեժիմը հանգամանդրեն անդրադարձակ գրյուներին և տեղին գոյնների բանաստեղծական տեսությունը հաճախ 1. դիմում համեմատությունների և ականայից արդեն համեմատվելու ավելի պատկերավոր 1. դառնում, ավելի խորն ու հսկարդական է ըմբռվում նրա ստվորական հատկանիշը:

Չյուները սպիտակ շրջուների պես
նյան ինձ վրա.

Ծածկեցին մարմնիս վնյունը բոլոր
եվ ինձ պատմեցին աստղերի մասին
եվ կրկնում 1.ին, թե աստղեր չկան,
ինչ ես մոյրված հիանում 1.ի

Մուռա մեց համազող

Նրան սպիտակ թրթուներով: [1;16]

Այստեղ համեմատությունը կրկնակի բանաստեղծական 1.՝ հավոյանը ծյուները չի համեմատում սպիտակ գոյն արտահայտող ինչ-որ ստվորական առարկայի հետ, այլ շրջուների միաւսամսնակ ստեղծելով անհարի բատակապակցության, որն 1. ծյուներին հաղորդում 1. բազմիմաստություն: Կարենի 1. բնկայել և զեղեցիկ ծյուն, և փափոկ, և պատրաստային, և անցողի:

Համեմատությունը չնայած շատ ստվորական ու տարածված ոճական միջոց 1., բայց հավոյանի գրչի տակ դառնում 1. պատկերավոր, բարս ու վառ:

Եվ անգնում 1. այսպես պահի, ժամանակը:

Մարտմ 1. լուսին:

Ձնորմը դողում են րո թույլ հպումի գորությունից

Մշուշու տենիդ մեց վասկում են աշքըդ

Խնացեն իր ծխով բողոքված կրակը: [2;22]

Խոշցի հայացրից թվում 1. բատառողի նրկուողների մեջ անցրավնտ կա: Ակզրի նրկու տողերում խոսվում 1. հաճենի, ոռմանտիկ նրեսույթներից: իսկ հայորդներում ցավի /աշքերդ վասփու են կրակի նման/, սակայն համեմատությունն այսպես է, կառուցված, որ անզամ այդ ցավ գայլակիդ 1. իր ծխով բողոքված կրակը միանգամից չի վաօփում, այլ դամդաղ, հեզահայ նաև լուսավորելու նպատակները: Գեղեցիկի հակադրություն է մարմնավորում նաև հետևյալ բառատողը:

Ճակատագրի դառնության միջոց

Ես մարդուս անհուն ցավին եմ նայում,

Մայրամուտի պես հրահայ եմ ես

Եվ մայրամուտի նման անկայուն:

Նայում եմ-սիրոս կծկում 1. ահից,

Ապա ցրվում 1. արահենուներում,

Եվ նա, որ ծերս թռնի էր ամուր,

* Աստղանիշով կշիռ բորբ աշխատանքները գեկուցվել են «Երիտասարդ գիտնականների Աղյուսակագիր»: Անհիմանակերտ, ասքիդ, 2007թ.:

Ինձ իր տրտմության ծաղիկն է, բերում... [3:33]

Հակաբարությունը Ո. Դափյանի ստեղծագործություններում ինքնարագահայուման բան

1. որոյ ինարագոր է գանում քացորշել ապրում ու զգացում խորության չափը:

Ռազմիկ Դափյանի բանաստեղծական պատկերներում կարևորվում է ամանավորություն պատկերների այս տարածքն է, որտեղ գրոհ գրիշն այլև խոշնդուր հաղորահարելու խմբի այս արտահայտչամիջոցով գրփած բանաստեղծություններն ավելի շատ վերլիբը են.

Եղայրը աստի լր, ող հատարկ են դու, աշխարի,

Եվ ք փորի մեջ նոն խրված ք ուրեմբը,

Իսկ բռպը քրկնում լր, թե զիմ է նորայրը,

Ինչպես բռոր-բռոր պոնտները: [4:42]

Բանաստեղծական իր ըմբռումները Մ. Մեծարենցը բանածնում է այսպես. «Բանաստեղծության գոյացումը պետք է ըլլա, թբրագաներու իրեն բառ պետք է ունենան տերենների բրածությունինի այլայլը, մարգնորու գրորդի, դաշտին ու լեռան մշտանուն գորությունը. Բանաստեղծությանը տիճներմական հարաբերության մի լար պետք է ըլլա, բռոր զումներուն համարյալի բրածումովը տրոփուն»: Մեծարենցյան բանածնումը՝ տարբերվում է դափյանականից, ուստի նույն նոն բանաստեղծական ընկալումները.

Փողոց նրա համար կ,

Որ անցնեն տրամվայները՝

Իրենց կմախրացած կոնքներն օրորենիվ.

Եվ մերենաներն անցնեն, իհարկն,

Սրբենն է մարդկանց տրորենիվ

Կամ՝

Ձեր կուրծքը գափում լ, մայթեր,

Ձեր խենց կունքը փշրված են ու կարկատված նորից

Եվ ձեր սիրտը, որ խորն լ, բարնված

Հառաշում լ, միշտ այդ անհայտ խորից

Եվ ձեր կուրծքը շատ ցափում է, մայթեր,

Ես այդ գգուն նմ... [5:8]

Ինընասիք ու նորը են Ռազմիկ Դափյանի մակդիրները: Նրանք ըլլուս և բանաստեղծության ընդհանուր ոգուց, հարստացնում տրամադրությունը, կատարյալ մարմնավորում մտահացումը: Հայքարդ-լափոր լճներ, առասպեշաբար նրկիր, զունզգոյն շուկներ, ջրասույց երիխն, սուզված հուշեր, անպաճոյն լուսին, յաշեն շրջունըննի, մեր լուրջուն և այլն:

Ճերմակ գիշերներ, բարի գիշերներ

Գիշերներ վշտի, կարոտի, լացի

Ինչսապն մի թշ անկ ու անզո

Ինչսապն լրիվ, լրիվ կանացի: [6:20]

Ռազմիկ Դափյանը Հարունակեն հայ արեգիայի մեջ հազարամյա պատմություն ունեցածածանության ավանդը: Դափյանի պրեփայում ալիտներացիան ինքնանպատակ չէ, ինաւապատասխանում է, նպարագրվող երևույթի բնույթին: Օրինակ՝ Վահան Տերյանը աշուն կատերեաթի նկարագրելին կուտայում է աչք հնչյունները, որոնք օգնում են խելու բափու տերենների ու աշան մենց հավի ծայնը: Իսկ Դափյանի շ, ժ, ժ հնչյունները ավելի շատ տիպակա կոլորիտ են ստեղծում, որտեղ ավելի պարզ ու բանաստեղծական են կավեն կժերն ու դափյան շրջունները.

Գիշերված մեջ կմեն իհար

Ծնչում են կավեն խորեն,

Եվ կենամի շշուկներից

Կավեն շորենը են դալկանում: [7:37]

Լեզվագույն առանձնահատկություններով ու զեղարվեստական հնարքու հարստությամբ յուրատիպ են նաև Ո. Դափյանի արենները, որոնց հետինակը դիմու ստեղծագործական նախնարաց կանքի գրեթե բռոր փուլերում: Պոնմներում, ինի այս «Ունրիխն»», «Շառս պատանության» թե «Ներիաթ մղձավանցներով». «Անորս Ռուսին» կամ «Ասահիք ջարզը», Դափյանն ակնհայտորն պահանջում լ, խորի զեղարվեստականություն իիմնականում ապահնելով փոխարենություններն զուգահեռականությամբ. բառային կրկնություններին, նրաժշտականությամբ ու ոլորմանությամբ:

Դրանց գույքակենդրով տառայսակ այլ արտահայտամիջոցներ՝ աստիճանավորում, առօձախույթը, նորաբանություն, հետորական հարցում։ Իրեն բանաստեղծության տեսակ, պրեմը Ռ. Դավիթյանը աշխատման է և նոր ժամանակների գեղագիտությանը համահունց՝ դարձնելով այն պրետական անհաջողական խորագիրն ու զգացմունքային արտահայտություն։ Այդ ամենը տեսանելի նոր դեռ երա առաջին ծագալուն տեղադադրությամբ՝ «Ոնքվինմի» մեջ։ Բովանդակային առումով այստեղ փաթեն թե նորություն չկա։ Դասական պրեմների պես «Ոնքվինմը» նույնպես արձագանքում է ժողովրդի տվյալ դեսպոտ հայության ճակատագրական իրադարձություններին՝ բնականարար շրացնելով նաև մեծ նորագիր թեման։ Պոնմը սկզբից մինչև վերջ զրաված է նորգական շնչով, թեև տորաքանչոր հատուքածում զգալի է յախատնական հայացքի ներկայությունը։ Դեղարիվնասական պատուի տոնայնությունը, ոփեմը, բառապաշարը և ոճական այլ տարրեր լիովին համահունց նաև պրարձը թեմային և դրան այդպիսին «Ոնքվինմը» խախծոտ է ու տվյալի։

Յավերն առևն՝ առած ուսին

Գիշի վերն մնուած լուսին,

Ուորենի տակ աշխարհ սին,

Զգիտնմ նըր, չնմ հիշում ով

Անզնում Լր լու այս աշխարհով [8;248]

Այդպիսի հակիր ու դիպոկ մատնանշումից հետո հեղինակը խտացնում է. խորի ոլորդական տոնն։

Աչերից կալս՝ սպասուա նրգնը

Ուսերից կալս՝ խմբած ձնորդը

Զգիտնմ նըր, չնմ հիշում ով

Հողածնուոնդ իմ զավերով

Մերսինց նրկրի ամեն անկյուն

Խեղդնց բոլոր ցալերն անքուն

Ո՞վ է Սրարիշը.

Որ խնդդվելով մյածից

գոռաց՝

«Նդիզի լուս...»

Եվ «որս նդե»

Գոռաց՝

«Ճամակարգիր քառո»...[9;248]

Սակայն դաժան ժամանակների քառոն անզամ չի կարող կասեցնել իրական նրգը, որրան կայսերական շնչով տոգորված լինի. գրկեւ գեղարվեստականության հաստատող այնպիսի տարրերից՝ ինչպիսիք են ներաշտականությունն ու տիբոմը. որոնք առանձին հարուստական միանգամբ են ընկալելին ու տպավորի։

Ի տարբերություն «Ոնքվինմ» պրեմի՝ «Հպոս պատուանությունում» առկա է. սյուժետային գիծ. կան կուկրենտ հերոսներ՝ անուններով ու ոգորումների պատմությամբ։ Հպոսայնության ձգտող այդ ստեղծագործությունը զավի ու սիրո ներդաշնակ պատում է. որի գրեթե բոլոր գլուխները խոստվախության պիստ են հնչում՝ լինի վերջինս Նշոյնակի. թե հերոսի կողմից։ Խոսրի մնդմություն և խորը բնարականություն. ահա յեն լճզառական տնակենտից հնչով է առանձնահատուկ պրեմը։

Դեղարիվնատական խոսրի ներգործությունը ուժգնանում է. ոչ միայն առարկայական առանձին ներսույթների մատնանշմամբ. այլև դրանց շնչություն հանգագործմամբ /լուսին-լուսին-սին։ նրգն-ձնորդն-մեղքն-։ անկյուն-անքուն/։ Շարոնակենով ոճագրման այդ հասրը՝ հեղինակը ավելի է լրում պատումի բովանդակային ու ծևային կողմերը.

Աշնամ տասուկ նրկինքն ներով

Տարավ մնուած աշքնը մեռ

Մեր քրքրքած. լուս աշքնում

Կուլան ճերմակ ու պաղ ձյուններ.

Կուլան տխուր, կուլան ճերմակ

Թարքինքներին մեր ձյունակեր

Եվ մեր մենոնոյ սրտերի մեջ

Լիշնեն հանդարտ ծյունն ձնորդը: [10;249-250]

Դափոյանն այստեղ ստեղծում է, բառային կրկնություններ նախ «կույսն» բայրք ապա «ձյուն» զոյականով: «Հաջորդ բառատողում՝ «ձյուն» ստանում է, նոր ու հետաքրքի երանգավորում:

Ջլոնե մարմին. ձյոնե շատիկ.

Ջլոնե նմոյց. ձյոնե բամբիկ.

Ձեր մոլոտան հմայրներով...[11:250]

Բայց ոդքն ու ցափ հնարափոր չէ, և հոգեբանորեն ճշգրիտ չէ, շարունակ տեղափորն կանոնի շափ ու ծիծ մնց: Ուստի դասական կառույցներին անմիջական հաջորդում նն բանաստղօձական պայմի ազատ, վերիբրի համնող պատու: Աները:

Այս հերարձակ զի՞նք.

Երբ այլս զի՞նք չկար.

Երբ զիշերը վերցացի էր կեսպիշերից առաջ

Երբ ուղիղ կնազիշերին

Արշալույս Լը մի ևս

Ժայթրում հողի կրծքից

Դնդին աստղերն ի վեր.

Երբ դու փղոսկրեա անոր Լիր

Լցված դատարկությամբ

/և ծովս Լը / նն ծովս Լի/

Լուծված փղոսկրով:[12:253-254]

Ո-նրիխն արթնում Ռ. Դափոյանը հաճախ է կիրառում հարգ-դիմումը, որք, կարծես, ևս արնեցիայում ոճահնարքից վերածվել է բախտահնարքի՝ հոգու բողոքը ճշմարտացիուն արտահայտելու համար: Այդպես հենցնակը փորձում է, նրկիսության մնց մունել, աշընքը ինու ձևով պնտուր է, պատասխան տան զրոված մնարի ու ոճիրի համար: Բայց հենցնակը դիմումները վերածվում են անպատճախան մնանախությունների /ընդհանրապես «Ո-նրիխն» երկար մնախոսություն է, բագում նելի, ցներով ու անխնա գննումներով/.

Եթեն մարմին լցված է, հանգով

Եվ երաներդ ներդաշնակության ցափով են տնքում.

Ուրեմն՝ ինքը՝ Արարիչն է, բռ

Ճակատագիրը վերևից հսկում:[13:30]

Պոնմում զերշխուղը գեղարվեստական մտածումի նման որակն է: Սակայն ստեղպ-ստեղ խոսքը ստանում է, ասատկական շերտեր.

Եվ կատարյալին ծգտնիով անվերջ

Իր կատարյալը հենց ինք խեղովում

Մարդը դառնում է մոլոցքի զերին

Որ այլանդակներ ճնվեցին ցնուում:[14:121]

Հառկապես խոսքի աստիճանավորման բազում օրինակներ կարենի է, գտնել արձարժու պրեմում, որոնք տերսուին հաջորդում են շշուվածություն. հոգականություն ու արտահայտչականություն.

Այս տանցանքը, որ նա է, կրում

Այս սարավինքը, վերաշխարհային,

Որ մարմնի փա

Մտքի բանձրաքոյն մելանն է, զրում

Այդ կուրքը մարտու ու աստվածային

Մտքի սանդերի վրա բրբռում

Լրիկնում շղաքան

Նյուգն են բրբռում:[15;121]

Խոսքը սկսում է մարդկային տանցանքներից և աստիճանաբար հասցիու համաշխարհային կուրքի բրբռման կենսին:

Ինչպես բնորոշ է խոհափիլխոտփայական երկին, ինչպիսին «Հպոս պատահությունն» է, այստեղ ևս իրեն բնորոշ բժանդղությամբ ու ոճով Դափոյանը կատարում է, իմաստային ընդհանրացումներ, որոնք հաճախ իրենց շղությամբ ասնես հակառակյան մնց են մտնու ընարակամ հյուրան տերսուի հետ.

Դնդինցկությունը նշաններ չունի

Միակ նշանը հենց ինքն է, որ կա

կաս

Խմենք, հավատանք, որ մի հարվածով

Չի ոչ անուած կանքը հիմնովին: [16;132]

Ռազմիկ Դավիյանի պոեզիայով հաճախ առանձին բառ-երևոյթներ ընկալվում են որպես ողջքիւն հասկացություններ, որպես բազմիմաստ փիմփիններ: Նման բառ-երևոյթներից են պայմը, «խավարք», «մութք», «արգունք», «անկումք», «գախիծիք» և այլն:

Հանդուկ է հավերժական

կամ առնդված անթիշի

Մարդը խավար մի զամացված է,

քայց նման է կանանդի

Տրորվում է իր մուշի մնջ

սական լույս է, ճառագում.

Խոսնում է մութքն անընդհատ

լուսը-ավագ դ բարակում: [17;161]

Մշշբերված ստուճրում կարենի է նկատել բանաստեղծի նուրբ բառազգացողությունը «խավարք» ու «մութք» գործածության օրինակով: Նշված բառները այլևս միանշանակ համանիշներ են խիստ մոտ լինելով հանդերձ ենդինակային մտքի դիպուկ ու լենքն շարժումներով ծնոր են բրուն լրացուցիչ երանգներ: «մութք» բնական նյութերն շոշափենի տարածքի է նման: Սուրական մասցար աշխարհին հավասար՝ առանց բացասական շշշուգ:

Մեկ այլ մեջքերում բառ-խորհրդանիշներով:

Տիեզերքի բոլոր անկյուններում

կա մի առաօնը

Նվանաբայմն անդունդների

փառ կախված: [18;241]

Արտարուստ իրարից անշափի հեռու են «արգունքն» ու «անդունդը». քայց նրանց միջև գործոցն ունի ներքին բռվանդակային կապ: Սա այն դնապն է, որը ստուժագործական համարձակությունը կումբնասցուու է, գեղարվեստական նրա արդյունքով:

Ու, Դավիյանը ինքնատիպ բանարվեստ ունեցող հենինակ է, քնարական տերստեր հորինող տարերու, որ գեպքից դնար դիմում է, նաև նորարարություն ապահովող արտահայտամիջոցների: Երանաստեղծությունները առավելս աշքի են ընկնում հետարքիր ու տպավորիչ ժիրմիկայով ու նրաշխականությամբ. դասական տաղաշխափական ծների լայն կիրառույթամբ, որտեղ տանիշաշեցուական ոտանավերը հանգային իր կառուցով ամենազդրածականն է: Ու, Դավիյանի նախասիրած արտահայտամիջոցներն են փոխարերությունն ու համեմատությունը. որոնք Լապես վեռու են նրա բան արվեստի տիմս ու որակը:

Գրականություն

1. Ռազմիկ Դավիյան, Ընտիր երկնք, «Սովորական գրող» հրատարակություն, Երևան 1987:
2. Ռազմիկ Դավիյան, «Պունմներ», «Սովորական գրող» հրատարակություն, Երևան 1980:
3. Էդ. Զրբաշյան, «Գրականության տեսություն», Սրեանի համալսարանի հրատարակչություն 1980:
4. Էդ. Զրբաշյան, Հ. Մահանյան «Գրականագիտական բառարան», «Լույս» հրատարակչություն, Երևան 1980:

«Ոնրու Մաշտոց» եամայսարանի հայոց լեզվի,
պականության և լրագրության ամբիոն